

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

หากจะกล่าวถึงความพยายามในการจัดการสิ่งที่ไม่สามารถควบคุมได้ในอดีตของมนุษย์ ซึ่งปรากฏอยู่ในทุกสังคมย่อมต้องกล่าวถึงการนับถือผีและเทพเจ้าที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น การนับถือผีและเทพที่เกี่ยวกับดวงอาทิตย์ ภูเขา ทะเล ฯลฯ เนื่องจากในสมัยโบราณมนุษย์ไม่มีเทคโนโลยีที่จะจัดการกับสิ่งต่าง ๆ ประกอบกับต้องพึ่งพาธรรมชาติเพื่อดำรงชีวิต ดังนั้น การนับถือผีและเทพเจ้าจึงฝังแน่นอยู่ในประวัติศาสตร์ของมนุษย์

จากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติดังกล่าว ทำให้มนุษย์มีความเชื่อว่า เทพเจ้าและภูตผีปีศาจสิงสถิตอยู่ทุกแห่งและมีอิทธิพลต่อการกำหนดโชคชะตาและความเป็นอยู่ของตน จึงมีการประกอบพิธีกรรมและการเซ่นไหว้เพื่อให้เทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์และสิ่งเหนือธรรมชาติเพื่อช่วยให้ช่วยพิทักษ์รักษาคุ้มครอง ขจัดความทุกข์ยาก ตลอดจนโรครภัยให้หมดสิ้นไป

สิ่งเหล่านี้เป็นที่มาของระบบความเชื่อที่ว่า จักรวาลซึ่งประกอบไปด้วยดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และดาวพระเคราะห์ มีอิทธิพลต่อสิ่งต่าง ๆ ในโลก¹ นอกจากนี้ ความเชื่อที่ว่าเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถกำหนดความเป็นไปของตนได้นั้น นำไปสู่ความพยายามที่จะทำนายสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งในอดีตก็มีการใช้อุปกรณ์และเครื่องมืออันเป็นสัญลักษณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีเพื่อติดต่อสื่อสารกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ซึ่งส่วนใหญ่มักใช้อุปกรณ์และเครื่องมือที่ทำขึ้นจากวัสดุที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่น ขณะที่บางแห่งอาจใช้ส่วนประกอบของสัตว์ในการประกอบพิธี

พิธีกรรมข้างต้น เป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารของมนุษย์เพื่อจัดการกับสิ่งที่อยู่เหนือการควบคุม อันส่งผลต่อความไม่แน่นอนในด้านต่าง ๆ โดยมีความต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งความต่อเนื่องนั้นได้ผ่านสภาพสังคมในลักษณะต่าง ๆ และมีการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมรวมถึงสัญลักษณ์ที่ใช้ประกอบพิธีเพื่อให้เหมาะกับสภาวะนั้น ๆ

---

¹ ประยงค์ อนันท์ทวงศ์, หล่นบนโต๊ะจีน ชุดที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2540), น. 166.

การเสียดาย: จากวัฒนธรรมหลวงและวัฒนธรรมราษฎร์ สู่วัฒนธรรมประชานิยม

ความพยายามคาดเดาทำนายชีวิตความเป็นอยู่และอนาคตไม่จำกัดอยู่เฉพาะชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ในสังคมไทยการนับถือผีซึ่งเชื่อกันว่าสิงสถิตอยู่ในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก็ก่อให้เกิดพิธีกรรมและการเซ่นไหว้เพื่อให้ผีพอใจและบันดาลให้เกิดสิ่งดี ๆ แก่ชีวิตเช่นกัน ซึ่งส่วนใหญ่มักเกี่ยวข้องกับเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของอาหารการกิน การออกศึกสงคราม การเลือกคู่ เป็นต้น

นับแต่อดีตสังคมไทยมีรูปแบบวัฒนธรรมอยู่ 2 ลักษณะ คือ วัฒนธรรมหลวง (Great Tradition) และวัฒนธรรมราษฎร์ (Little Tradition) โดยวัฒนธรรมหลวงนั้น หมายถึง วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชนชั้นสูง มีราชสำนักหรือวังเป็นจุดศูนย์กลางในการสร้างสรรค์และเผยแพร่ รวมถึงการมีกษัตริย์หรือขุนนางเป็นผู้ประกอบพิธี โดยมีจุดมุ่งหมายในเรื่องของสุนทรียะและการยกระดับจิตใจ ส่วนวัฒนธรรมราษฎร์ หมายถึง วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของประชาชนชาวบ้านหรือไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน มีหมู่บ้านและวัดเป็นจุดศูนย์กลางของการสร้างสรรค์และเผยแพร่ มีชาวบ้านเป็นผู้ประกอบพิธี โดยเน้นถึงประโยชน์ที่มีต่อสังคม² หากแต่ในปัจจุบัน สังคมก้าวเข้าสู่ยุคสารสนเทศ มีการนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้อย่างแพร่หลาย ส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมประชานิยม (Popular Culture) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่มาพร้อมกับการผลิตเพื่อมวลชน (Mass Production) โดยมีประชาชนทั่วไปเป็นผู้ประกอบพิธีและมีศูนย์กลางขึ้นอยู่กับผู้ประกอบพิธีนั้น

ในส่วนของวัฒนธรรมราษฎร์นั้น มีการศึกษาพบว่าชาวนาในภาคเหนือและภาคอีสานมีพิธีกรรมเกี่ยวกับการเพาะปลูก ซึ่งมีวิธีการเสียดายเพื่อทำนายปริมาณน้ำและความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณธัญญาหารในแต่ละปีหลายวิธี โดยการวัดไม้วาเป็นวิธีการเสียดายที่ทำกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน³

ขณะที่วัฒนธรรมหลวง พระราชพิธีที่พระมหากษัตริย์เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมก็มีอยู่หลายพิธี จากที่ปรากฏในวรรณคดีทวาทศมาสและกฎหมายตราสามดวงในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้

² ปราณี วงษ์เทศ และ สุจิตต์ วงษ์เทศ, "จะอย่างไรกับปัญหาวัฒนธรรม," ใน พื้นบ้านพื้นเมือง (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, 2525), น. 340.

³ เอี่ยม ทองดี, วัฒนธรรมข้าว: พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวและการทำนา (นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, 2537), น. 46.

กล่าวถึงพระราชพิธีในเดือน 11 ที่มีการแข่งเรือระหว่างพระมหากษัตริย์กับพระอัครมเหสี เพื่อการเสี่ยงทายในเรื่องน้ำมากน้ำน้อย อันมีผลต่อการเพาะปลูกของพลกนิกร⁴

ส่วนคำให้การชาวกรุงเก่าอธิบายถึง พระราชพิธีจรดพระนังคัลว่า พระเจ้าแผ่นดินทรงโปรดให้พระจันทกุมารแรกนาต่างพระองค์ ส่วนมเหสีก็จัดนางเทพีต่างพระองค์เช่นกัน เพื่อให้พระจันทกุมารและนางเทพีทำพิธีไถนา หว่านพันธุ์ข้าว ถั่วงา และข้าวเปลือก ถ้าพระโคกินสิ่งใดก็มีคำทำนายต่าง ๆ และการทำพิธีจรดพระนังคัลยังแสดงว่า ราษฎรลงมือไถหว่านทำนาได้ พระราชพิธีนี้ยังปรากฏในหลักฐานสมัยต้นรัตนโกสินทร์ว่า เป็นพิธีเดือน 6 ซึ่งมีการแรกนาและได้ขยายความเกี่ยวกับการเสี่ยงทายของพระโค โดยมีจุดมุ่งหมายของพิธีว่า เป็นการทำเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของบ้านเมือง⁵ ซึ่งพระราชพิธีนี้เป็นพิธีกรรมส่วนชุมชนที่ปรากฏหลักฐานมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยและได้มีการรื้อฟื้นขึ้นอีกครั้งในสมัยรัชกาลที่ 4⁶

นอกเหนือจากพิธีข้างต้น ยังมีพระราชพิธีอาศวกุช อันเป็นพิธีที่มีจุดมุ่งหมายของการเสี่ยงทาย 3 ประการตามหลักฐานที่มีผู้บันทึกไว้ กล่าวคือ นางนพมาศอธิบายว่า พระราชพิธีอาศวกุชเป็นพิธีแข่งเรือของกษัตริย์กับเรือของมเหสี เพื่อทำนายความเจริญและความอุดมสมบูรณ์ของบ้านเมือง ถ้าเรือของกษัตริย์ชนะบ้านเมืองจะมีการค้ากับต่างประเทศ แต่ไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ ถ้าเรือของมเหสีชนะพืชพรรณธัญญาหารบริบูรณ์ แต่การค้ากับต่างประเทศมีน้อย ถ้าเสมอกันบ้านเมืองไม่บริบูรณ์ทุกด้าน จุดประสงค์ของการเสี่ยงทายที่ปรากฏจากคำอธิบายนี้ คือ เรื่องการค้าขายกับต่างประเทศและพืชพรรณธัญญาหาร ด้านสมุทรโฆษคำฉันท์สำนวนของพระมหาราชครู ซึ่งแต่งในสมัยพระนารายณ์อธิบายว่า พิธีอาศวกุชเป็นพิธีแข่งเรือเสี่ยงทายระหว่างเรือสมรรถไชยกับเรือไกรสรมุข ถ้าเรือสมรรถไชยชนะ กษัตริย์จะทรงมีพระยศเลื่องลือและชนะข้าศึกศัตรู⁷ จุดประสงค์ของการเสี่ยงทายนี้คือ การทำศึก

การเสี่ยงทายเกี่ยวกับการทำศึกสงครามนั้น นอกจากพิธีอาศวกุชแล้ว ยังมีการเสี่ยงทายโดยใช้พระธรรมบทด้วย นั่นคือ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1

⁴ศรีศักร วัลลิโภดม, "ชีวิตวัฒนธรรมกับความเชื่อในสังคมไทย," ใน มองอนาคต: บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางการสังคมไทย (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2536), น. 42.

⁵โดม ไกรปกรณ์, "ตำราพระราชพิธีสมัยรัชกาลที่ 4-5 (พ.ศ. 2394-2453)," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542), น. 66-67.

⁶เอี่ยม ทองดี, วัฒนธรรมข้าว: พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวและการทำนา, น. 59.

⁷โดม ไกรปกรณ์, "ตำราพระราชพิธีสมัยรัชกาลที่ 4-5 (พ.ศ. 2394-2453)," น. 68.

ขณะที่พระองค์กำลังทำศึกกับพม่าในปี พ.ศ. 2335 พระองค์โปรดให้ทำพิธีเสี่ยงทายโดยแห่งพระธรรมบท การเสี่ยงทายนี้อาศัยคัมภีร์พระธรรมบท ซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญของพระสุตตันตปิฎก พระองค์ หรือ บางครั้งอาจเป็นบุคคลอื่น เช่นพระยาพระคลัง จะทรงเลือกผู้ใดต่าง ๆ ของพระคัมภีร์ธรรมบท ซึ่งแต่ละผู้ก็มีเรื่องราวของบุคคลในสมัยพุทธกาล ถ้าได้เรื่องดี การทำนายก็จะดี ถ้าได้เรื่องไม่ดี คำทำนายก็จะไม่ดีตามไปด้วย⁸

นอกจากนี้ ยังมีการเสี่ยงทายเพื่อเลือกคู่ครอง ดังที่ปรากฏในเรื่องอิเหนา ตอนนุชบาเสี่ยงเทียน สืบเนื่องมาจากนางนุชบาตัดสินใจไม่ได้ว่าจะเลือกใคร ระหว่างจรากับอิเหนา จึงต้องขออำนาจศักดิ์สิทธิ์ เพื่อช่วยทำนายว่าใครคือคู่ครองที่แท้จริง⁹

พัฒนาการการเสี่ยงทายในสังคมไทยข้างต้น ทำให้เห็นภาพว่าในอดีตนั้นมีการเสี่ยงทาย ทั้งเรื่องเศรษฐกิจ การเมือง การเดินทาง รวมทั้งเรื่องชีวิตคู่ โดยมีทั้งในส่วนของชาวบ้านและส่วนของพระมหากษัตริย์ ซึ่งล้วนต้องพึ่งพิงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในการทำพิธีเพื่อให้เกิดความสบายใจและมีกำลังใจ รวมถึงช่วยในการตัดสินใจ

ขณะที่เมื่อกล่าวถึงพิธีกรรมการเสี่ยงทายในยุคสมัยปัจจุบัน ยังคงมีการสืบทอดมาอย่างต่อเนื่องในหลายรูปแบบและหลายหน้าที่ และเชื่อมโยงก็คือการเสี่ยงทายรูปแบบหนึ่งที่โดดเด่นและทำกันอย่างแพร่หลายในยุคนี้ และถูกจัดว่าเป็นวัฒนธรรมประชานิยม (Popular Culture) เนื่องจากการผลิตใบเซียมซีที่ใช้กันอยู่ตามศาลเจ้านั้น มีการผลิตคราวละมาก ๆ หรือเป็นการผลิตเพื่อมวลชน (Mass Production) ซึ่งมีการเสี่ยงทายในหลากหลายประเด็นที่นอกเหนือจากสองวัฒนธรรมที่ผ่านมา เช่น เรื่องหน้าที่การงาน ความรัก การค้าขาย เป็นต้น

เชื่อมโยงกับการเสี่ยงทาย: จากสังคมจีนสู่สังคมไทย

เซียมซีเป็นการเสี่ยงทายรูปแบบหนึ่งที่รับมาจากจีน ซึ่งมีการพัฒนาขึ้นโดยมีจุดประสงค์เพื่อจะล่วงรู้อนาคตในเรื่องต่าง ๆ เช่น เพื่อดูความอุดมสมบูรณ์ของดินฟ้าอากาศ เป็นต้น การทำนายดังกล่าวยังคงเป็นการติดต่อกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายเพื่อให้สามารถคาดเดาอนาคต แก้ปัญหา รวมถึงขอคำแนะนำแบบเป็นส่วนตัว อันเป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารภายในบุคคล เซียมซีจึงเป็นการ

⁸นิยะดา เหล่าสุนทร, พินิจวรรณลักษณะ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ลายคำ, 2545), น. 243-244.

⁹เรื่องเดียวกัน, น. 243.

ให้ความช่วยเหลือทั้งทางจิตใจและแนวทางการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน¹⁰ หรืออีกนัยหนึ่ง เชียมซีเป็นพัฒนาการของสิ่งสมมติเพื่อเป็นสื่อกลางติดต่อกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยเหตุผลเหล่านั้นและยังคงดำรงอยู่ในสังคมจีนเรื่อยมา เนื่องจากการเสี่ยงเชียมซีมีรูปแบบเหมือนวัฒนธรรมอื่น ที่เมื่อถือกำเนิดขึ้นมาแล้วก็จะมีการพัฒนาจนเจริญเติบโต แต่การที่รูปแบบวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ จะดำรงอยู่ได้ ยืนนานมากน้อยเพียงใดนั้น จำเป็นต้องมีหน้าที่บางประการที่จะช่วยสนับสนุนให้วัฒนธรรมนั้น สามารถตอบสนองของกลุ่มคนและได้รับการสืบทอดต่อมา

เชียมซีมีประวัติความเป็นมากว่า 1000 ปี เริ่มปรากฏตั้งแต่ปลายราชวงศ์ถัง (ค.ศ. 681-907) โดยพัฒนามาจากคำทำนายของชาวบ้าน ซึ่งเดิมเป็นคำกลอนเชียมซีสลักไว้บนแผ่นไม้ไผ่¹¹ แต่เชียมซีไม่สามารถอยู่ลำพังได้ ทำให้เชียมซีต้องอ้างอิงความศักดิ์สิทธิ์จากศาลเจ้าและรูปเคารพ เนื่องจากศาลเจ้าเป็นพื้นที่ที่ถูกแยกออกจากโลกสามัญ ดังนั้น ศาลเจ้าจึงเปรียบเสมือนโลกศักดิ์สิทธิ์ ในการประกอบพิธีกรรมขณะเสี่ยงเชียมซี

สิ่งที่ทำให้ปริวิตถลของศาลเจ้าแตกต่างจากโลกภายนอก คือ ความพิเศษตรงที่ มณฑลศักดิ์สิทธิ์นี้ทำให้ผู้ที่เข้ามาสัมผัสกับสิ่งที่จับต้อง มองเห็นหรือรับรู้ไม่ได้ด้วยประสาทสัมผัส¹² ทั้งบรรยากาศก็ยังคงมีความเคร่งขรึมยำเยือกความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่สามารถติดต่อกับเทพได้ ด้วยเหตุนี้ คนจีนยุคก่อนจึงเป็นการผนวกรวมเชียมซีให้อยู่คู่กับศาลเจ้าไปโดยปริยาย

ต่อมาเชียมซีถูกนำเข้าสู่ประเทศไทยโดยชาวจีนอพยพ ซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าเมื่อใด แต่คาดการณ์กันว่าความเสี่ยงเชียมซีในประเทศไทยมีประวัติความเป็นมากว่า 400 ปี¹³ กล่าวกันว่าเชียมซีถูกนำเข้ามาพร้อมกับศาลเจ้า เพราะศาลเจ้ามีความสำคัญในฐานะเป็นศูนย์รวมความเป็นเงินและเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวจีนโพ้นทะเล ดังนั้น ในช่วงแรกความเสี่ยงเชียมซีจึงปรากฏ

¹⁰ กาย เดเมียน-ไนต์, อิจิงแห่งความรัก (The I Ching on Love), แปลโดย อำนวนชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์ (กรุงเทพมหานคร: แสงดาว, 2531), น. 2.

¹¹ จินตนา ธันวานวิวัฒน์, "ภาษาเชียมซี Chieam-See: the Poem of Prophecy," วารสารอักษรศาสตร์ 28 (กันยายน 2542):126.

¹² ปรีตดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล, "บทพรรณานิการ: โลกศักดิ์สิทธิ์กับโลกสามัญในชีวิตทางสังคม," ใน เจ้าแม่ คุณปู่ ช่างขอ ช่างฟ้อนและเรื่องอื่น ๆ ว่าด้วยพิธีกรรมและนาฏกรรม (กรุงเทพมหานคร: แปลน พรินต์ติ้ง, 2546), น. 2.

¹³ ประยงค์ อนันตทวงศ์, แลหลังจีน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์รวมสาส์น, 2535), น. 37-38.

เฉพาะที่ศาลเจ้าและแพร่กระจายจากชาวจีนกลุ่มเล็ก ๆ สู่อีสานไทย อีกแห่งหนึ่ง คือ จากวัฒนธรรมพื้นบ้านเฉพาะกลุ่มผู้วัฒนธรรมมวลชน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเซียมซีจะเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมจากประเทศจีน แต่การเข้าสู่เมืองไทยพร้อม ๆ กับการอพยพของชาวจีนนั้นส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบและเนื้อหาของเซียมซี โดยผ่านกระบวนการทำให้เป็น “ไทยเชื้อสายจีน” (Thainisation of Chinese Culture) และมีความเป็นสากลมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการแปลเนื้อหาในใบเซียมซีจากภาษาจีนมาเป็นภาษาไทย และบางแห่งมีภาษาอังกฤษกำกับอยู่ด้วย ขณะที่การบอกหมายเลขคำทำนายบนไม้ดียวก็เปลี่ยนจากตัวเลขภาษาจีนมาเป็นตัวเลขอารบิก ทำให้ผู้เสี่ยงไม่ว่าจะเป็นคนชนชาติใดก็สามารถเข้าใจได้

นอกจากการปรับตัวในด้านภาษาแล้ว รูปแบบพิธีกรรมจากอดีตที่การเสี่ยงเซียมซีมักมีคนกลางทำหน้าที่เสมือนร่างทรงเพื่อสื่อสารระหว่างเทพและผู้เสี่ยง ในเวลาต่อมาคนกลางดังกล่าวหายไป เนื่องจากเชื่อกันว่าชาดผู้มีความรู้ความชำนาญ ทำให้ผู้เสี่ยงเซียมซีติดต่อกับเทพได้โดยตรงผ่านพิธีกรรมนั้น

นอกจากนี้ ไม้ปวย¹⁴ ซึ่งเป็นเสมือนสิ่งชีวิตว่าคำทำนายที่ได้เป็นของผู้เสี่ยงหรือไม่ ก็มีเพียงคนเฒ่าคนแก่เท่านั้นที่ยังคงใช้กันอยู่ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเซียมซีจะมีการปรับเปลี่ยนลักษณะบางประการเพื่อให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปจากเดิม แต่เซียมซียังคงเป็นอัตลักษณ์ที่บ่งบอกถึงพิธีกรรมที่ปรากฏอยู่ในวิถีชาวจีน ส่วนศาลเจ้าและรูปเคารพก็ถือเป็นแหล่งอ้างอิงความศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นศูนย์รวมสำนึกความเป็นจีน

การปรับตัวดังกล่าว เป็นการปรับตัวที่ทำให้เซียมซีสามารถสอดแทรกเข้าไปมีสถานะเป็นการเสี่ยงทายทำนายดวงของไทยอีกรูปแบบหนึ่ง เพราะเมื่อคนไทยพูดถึงการเสี่ยงทายทำนายอนาคต เซียมซีมักถูกรวมเอาไว้เป็นส่วนหนึ่งในหมวดดังกล่าว สิ่งที่เอื้อต่อการมีสถานะเป็นไทยและจีนในเวลาเดียวกัน อาจเป็นเพราะกระบวนการประกอบพิธีกรรมการเสี่ยงเซียมซีมีความเชื่อมโยงและไม่แตกต่างจากการขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวไทย ตั้งแต่การจุดธูป อธิษฐาน จะมีขั้นตอนเพิ่มมากขึ้นในส่วนของการเสี่ยงเซียมซีและการอ่านใบเซียมซีเท่านั้น นอกจากนี้ ความเชื่อเรื่องการทำนายทายทักหรือการดูดวงก็เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยมาช้านานอยู่แล้ว

¹⁴ ไม้ปวยเป็นเครื่องมือเสี่ยงทายชนิดหนึ่งที่ใช้ในการเสี่ยงเซียมซี มีรูปร่างคล้ายดียว 2 อันประกบกัน โดยใช้หลังจากเสี่ยงเซียมซีแล้ว เพื่อยืนยันว่าผลการเสี่ยงทายเป็นของผู้เสี่ยงแล้วหรือไม่ ผลการเสี่ยงทายไม้ปวยมี 3 แบบ คือ หากเสี่ยงแล้วอันหนึ่งคว่ำ อันหนึ่งหงาย จะถือว่าผลการทำนายเป็นของผู้เสี่ยงแล้ว แต่หากหงายหรือคว่ำทั้งสองอัน ต้องทำการเสี่ยงทายใหม่

เชียมซีในฐานะการสื่อสาร

การเสี่ยงเชียมซีเป็นการสื่อสารภายในบุคคลรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเชื่อมโยงกับศาสนาและความเชื่อแบบจีน ทำให้เชียมซีต้องอ้างอิงความศักดิ์สิทธิ์จากศาลเจ้าและรูปเคารพ โดยเชียมซีมีฐานะเป็นเครื่องมือติดต่อสื่อสารระหว่างคนกับเทพและดำรงอยู่ภายในพื้นที่และบรรยากาศแห่งโลกศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเป็นอาณาเขตที่ถูกแยกออกจากโลกสามัญ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นพื้นที่สำหรับประกอบพิธีกรรมการเสี่ยงทาย เชียมซีจึงมีสถานะเป็นของสูงและอยู่ในสถานศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น ทั้งยังมีข้อปฏิบัติและข้อตกลงที่เป็นที่รู้จักในกลุ่มผู้สื่อสารผ่านการเสี่ยงเชียมซี

หากแต่การเสี่ยงเชียมซีที่มีมาแต่อดีตกับการเสี่ยงเชียมซีในปัจจุบันย่อมมีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะจุดมุ่งหมายของการเสี่ยง เนื่องจากบริบทด้านต่าง ๆ ที่แวดล้อมได้เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้ความกังวลและความต้องการของผู้คนเปลี่ยนแปลงไปด้วย กล่าวคือ ในสังคมบรรพกาลมนุษย์มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติ ทั้งยังต้องพึ่งพาธรรมชาติในการดำรงชีวิต คนรุ่นก่อนจึงมีความกังวลเกี่ยวกับดินฟ้าอากาศซึ่งเป็นตัวกำหนดชีวิตที่ไม่สามารถควบคุมได้ ตลอดจนโรคภัยไข้เจ็บ การทำสงคราม การเลือกคู่ เป็นต้น

ขณะเดียวกันเชียมซียังคงดำรงอยู่ในสังคมสมัยใหม่ด้วยการเป็นที่พึ่งทางใจให้กับคนท่ามกลางความทันสมัยที่เน้นการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะมาตอบสนองความต้องการด้านต่าง ๆ อันทำให้เกิดลัทธิบริโภคนิยมที่ให้ความสำคัญกับเรื่องของวัตถุสิ่งของและเงินทอง

สำหรับความเป็นมาของลัทธิบริโภคนิยมนั้น นักคิดเกี่ยวกับอนาคตที่มีชื่อเสียง เช่น Naisbitt กล่าวไว้ทำนองว่า ภูมิภาคเอเชียมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้เพราะว่าพลังการบริโภคของชนชั้นกลางขยายตัวมากขึ้น¹⁵ และความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงสองทศวรรษนี้ได้เปลี่ยนสังคมไทยให้เป็นสังคมบริโภคนิยม (consumer society) มากขึ้น¹⁶ ชนชั้นกลางไทยจึงเติบโตมาพร้อม ๆ กับการบริโภคนั้นเอง

ส่วนคำอธิบายว่าทำไมคนในสังคมไทยยังคงมีความศรัทธาพิธีกรรมรูปแบบต่าง ๆ มากขึ้นนั้นคงมีหลายประการ แต่ประเด็นที่เน้นกันมากก็คือ ความรู้สึกไม่มั่นคง ไม่ว่าจะเป็นการงาน การค้าขาย การศึกษาและความรัก แต่รากเหง้าของความรู้สึกไม่มั่นคงทางจิตใจเหตุใด ในเมื่อก่อนหน้านี้สังคมไทยเคยเชื่อกันว่า หากสังคมก้าวสู่ยุคแห่งความทันสมัย พร้อมกับคนในสังคมได้รับการ

¹⁵ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, รอยต่อแห่งยุคสมัย (กรุงเทพมหานคร: แพรวสำนักพิมพ์, 2540), น. 17.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, น. 72.

ศึกษาสูงขึ้น เรื่องที่เกี่ยวกับพิธีกรรมที่ถือกันว่าเป็นเรื่องมงายนั้นจะหมดไป แต่เมื่อเวลาผ่านมากลับกลายเป็นว่าคนที่มีการศึกษาสูงจำนวนไม่น้อยที่ทำให้พิธีกรรมเหล่านี้ กลายเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่สำคัญยิ่งขึ้นมา

รากเหง้าของความไม่มั่นคงที่กล่าวถึงข้างต้น คือ ภาวะไร้ความสามารถของคนในสังคมที่จะอธิบายหรือคาดการณ์เรื่องราวรอบตัว เพื่อที่จะวางตัวได้อย่างเหมาะสมในแต่ละช่วงจังหวะของชีวิตของตน¹⁷

สิ่งสำคัญของสังคมบริโภคนิยม คือ ความไม่เท่าเทียมกันของคนในสังคม ความได้เปรียบทางด้านการศึกษาและเทคโนโลยีได้ทำให้คนส่วนน้อยสามารถกุมอำนาจการต่อรองทางเศรษฐกิจและสังคมเอาไว้ นำไปสู่การสะสมทุนซึ่งเป็นฐานของพลังทางเศรษฐกิจและพลังทางเศรษฐกิจเป็นฐานเงินทุนของพลังทางการเมือง ด้วยพลังในทุก ๆ ด้านดังกล่าว คนส่วนน้อยจึงสามารถแสวงหาประโยชน์จากประชาชนส่วนใหญ่ที่เข้าไม่ถึงอำนาจเหล่านั้นได้อย่างไร้ขอบเขต กระทั่งกระบวนการยุติธรรมก็ยิ่งถูกใช้เพื่อประโยชน์ของคนส่วนน้อย¹⁸ นี่ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่สร้างความไม่มั่นคงในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านจิตใจต่อคนส่วนมากในสังคมที่อยู่ไกลอำนาจดังกล่าว

นอกจากนี้ ระบบการศึกษาที่เน้นความชำนาญเฉพาะด้านยังทำให้การอธิบายหรือคาดการณ์ “จังหวะ” ชีวิตตัวเองย่อมทำไม่ได้ ต้องหันไปพึ่งอำนาจเหนือธรรมชาติเพื่อวางแผนหรือปรับตัวรับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น รวมไปถึงการตัดสินใจในเรื่องสำคัญ¹⁹

สิ่งเหล่านี้ทำให้คนในยุคปัจจุบันมีความกังวลและความไม่มั่นคงทางจิตใจเพิ่มมากขึ้น เช่น เรื่องหน้าที่การงาน สุขภาพ ความรัก ความปลอดภัยทางร่างกายและทรัพย์สิน ฯลฯ เขียมซีจึงเป็นพิธีกรรมที่สร้างความสบายใจในเรื่องการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต นอกจากนี้ยังให้อิสระในการขอ โดยสามารถขอพรหรือถามเกี่ยวกับเรื่องที่กังวลอยู่ได้ทุกเรื่อง

จากอาณาเขตที่กว้างขวางของเขียมซี ทำให้ผู้เสี่ยงเขียมซีสามารถขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างไม่จำกัด ไม่ว่าจะขอเรื่องใด มากน้อยแค่ไหน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เราติดต่อสื่อสารด้วยจะไม่ห้ามหรือขัดการขอ นั้น ๆ สะท้อนอิสระและการเปิดกว้างในการประกอบพิธี แม้ว่าจะมีกฎเกณฑ์และข้อปฏิบัติที่เป็นข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้เสี่ยงเขียมซี แต่การอธิษฐานขอพรหรือ

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, น. 24.

¹⁸ วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร และ จัตรีทิพย์ นาดสุภา, วิพากษ์เศรษฐกิจทุนนิยม คินส์ซุมซัน (กรุงเทพมหานคร: โครงการวิถึทรรศน์, 2542), น. 65.

¹⁹ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, รอยต่อแห่งยุคสมัย, น. 26.

ขอสิ่งใดเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลซึ่งไม่สามารถก้าวก้าวกันได้ เชื่อมซึ่งมีลักษณะของมวลชนและปัจเจกบุคคลรวมอยู่ด้วยกัน นอกจากนี้ การลดทอนตัวกลางที่กล่าวถึงข้างต้น หากพิจารณาแล้วพบว่า การหายไปของตัวกลางเป็นเพราะการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวมีลักษณะที่เปิดเผยและไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่มีลักษณะเป็นของมวลชน ซึ่งบุคคลทั้งหลายสามารถเข้าถึงและประกอบพิธีกรรมได้เท่าเทียมกัน ทั้งที่การติดต่อสื่อสารกับเทพนั้นเป็นสิ่งที่อยู่เหนือความสามารถที่คนทั่วไปจะทำได้ อีกนัยหนึ่งการเข้าถึงอย่างเท่าเทียมกันได้สะท้อนหลักการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participation Communication) เนื่องจากไม่มีการปิดกั้นหรือกีดกันผู้ต้องการเสี่ยงเซียมซี ทำให้คนทุกกลุ่มสามารถเข้าไปสื่อสารได้ง่ายโดยโอกาสการเข้าไปทำพิธีนั้นขึ้นอยู่กับผู้เสี่ยงเซียมซีแต่ละคนจะกำหนด

ในการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับพิธีกรรมการสื่อสารในสังคมสมัยใหม่นั้น นิธิ เอียวศรีวงศ์ เคยศึกษาถึงพิธีกรรมลัทธิการบูชาเสด็จพ่อ ร.5 และพบว่า มีการประกอบพิธีกรรมและมีกลุ่มคนเข้าร่วมจำนวนมาก ทำให้มีอาณาเขตการปกป้องคุ้มครองจากเสด็จพ่อกว้างขวางเช่นเดียวกับการเสี่ยงเซียมซี อย่างไรก็ตาม จุดต่างที่สำคัญระหว่างลัทธิพิธีเสด็จพ่อ ร.5 กับเซียมซีนั้นอยู่ที่ลัทธิพิธีดังกล่าวไม่ได้เปิดกว้างสำหรับคนทุกกลุ่มแม้จะเผยแพร่ในหมู่สาธารณชนอย่างกว้างขวางและเปิดเผย หากแต่กลุ่มคนที่เข้าร่วมลัทธิพิธีมีปมหลังทางสังคมอย่างหนึ่งร่วมกัน นั่นคือ การเป็นชนชั้นกลางที่ต้องเผชิญกับอำนาจและการดำเนินนโยบายจากรัฐซึ่งเป็นที่ควบคุมไม่ได้ ทำให้มีชีวิตอยู่ด้วยความไม่แน่นอน ส่วนโอกาสการทำพิธีขึ้นอยู่กับผู้ประกอบพิธีเช่นกัน แต่มักจะนิยมทำกันวันอังคารเนื่องจากเป็นวันพระราชสมภพของเสด็จพ่อ แต่รูปแบบการประกอบพิธีของแต่ละคนไม่เหมือนกัน บางคนนำพวงมาลัยขนาดใหญ่มาถวาย บางคนนำเพียงดอกไม้และธูปเทียนมาถวายบังคม บางคนตั้งโต๊ะนำของถวายขึ้นวางเป็นระเบียบ²⁰

จากการประยุกต์ข้อเสนอนิธิ กล่าวได้ว่าการเสี่ยงเซียมซีสามารถตอบสนองของคนหลากหลายกลุ่มในสังคม รวมถึงมีความร่วมสมัยในแง่ที่ว่ามีการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยได้เป็นอย่างดี อาจเป็นเพราะคุณสมบัติของตัวพิธีกรรมที่มีความโดดเด่นในเรื่องของการช่วยลดความวิตกกังวล สร้างความเชื่อมั่นและทำให้มีกำลังใจซึ่งส่งผลต่อจิตใจ ร่างกายและวัตถุภายนอก โดยผ่านการสื่อสารในพิธีกรรมที่ประกอบไปด้วยสัญลักษณ์ ซึ่งในที่นี้คือ กระบอกเซียมซีและไม่ดีวักิริยาท่าทาง ตลอดจนถ้อยคำการบนบานวอนขอต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์²¹

²⁰ นิธิ เอียวศรีวงศ์, ลัทธิพิธีเสด็จพ่อ ร.5 (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2536), น. 20-38.

²¹ นพณ์ สัมมา และคณะ, "พิธีกรรมกับการสื่อสารทางสังคม," (รายงานการวิจัย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2534), น. 6.

ดังนั้น กลุ่มผู้เสี่ยงเซียมซีจึงไม่จำกัดเฉพาะในเมืองหรือชนบทเพียงแห่งเดียว แต่มีความหลากหลายของกลุ่มคน ซึ่งแต่ละกลุ่มคนนั้นก็มีความมุ่งหมายในการเสี่ยงเซียมซีที่แตกต่างกันออกไป ขณะที่ในลัทธิพิธีเสด็จพ่อ ร.5 ผู้ทำพิธีมักเป็นคนชนชั้นกลางในเมืองซึ่งประกอบกิจการที่มีความเสี่ยงสูงจากนโยบายและการใช้อำนาจรัฐ รวมถึงตำรวจ ซึ่งเป็นข้าราชการกลุ่มเดียวที่ต้องเสี่ยงกับรัฐเหมือนธุรกิจประเภทอื่น เพราะที่มาของรายได้มีความสัมพันธ์กับนโยบายและการปฏิบัติของรัฐ²² ด้วยเหตุนี้ ทำให้กลุ่มผู้อยู่ในลัทธิพิธีเสด็จพ่อมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ขณะที่กลุ่มผู้เสี่ยงเซียมซีมีความหลากหลายมากกว่า

การเสี่ยงเซียมซีจึงเป็นการแสดงออกของคติความเชื่อทางศาสนา ซึ่งสามารถโยงใยไปถึงคติหรือหลักของสังคมจีนที่กำหนดบทบาทหน้าที่ การสื่อสารและความสัมพันธ์ของชาวจีนในบริบทของวัฒนธรรมไทย ซึ่งเชื่อกันว่าความหมายของการเสี่ยงเซียมซีเป็นสิ่งที่รักษาโครงสร้างของระบบสังคมจีนไว้ รวมถึงจำแนกประเภทของคนในสังคมออกเป็นกลุ่ม ๆ ตามเพศ วัยหรือชั้นทางสังคม ให้ที่ยึดเหนี่ยวทางใจ ให้ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและช่วยให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในยามที่ต้องเผชิญวิกฤตการณ์ เช่น ความเจ็บป่วย การเสี่ยงภัยจากการเดินทาง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพื่อรักษาเสถียรภาพของสังคม การเสี่ยงเซียมซีจึงเป็นการสืบทอดระบบสังคมตามประเพณีที่มีมายาวนาน ขณะที่การเสี่ยงเซียมซีในปัจจุบันแสดงให้เห็นความหลากหลายของผู้คนและความซับซ้อนของระบบความคิด

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการเสี่ยงเซียมซีในสังคมไทย โดยเน้นถึงการวิเคราะห์การสื่อสารในพิธีกรรมการเสี่ยงเซียมซีอันเป็นการสื่อสารภายในบุคคล เพื่อเป็นภาพสะท้อนสังคมในปัจจุบัน โดยค้นหาว่ามีคนกลุ่มใดที่เสี่ยงเซียมซีบ้าง มีรูปแบบการเสี่ยงเหมือนหรือต่างกันหรือไม่ อย่างไร รวมถึงการตั้งคำถามว่าคนแต่ละกลุ่มมีความคับข้องใจในเรื่องใดบ้างและมีความแตกต่างกันอย่างไรผ่านพื้นที่การสื่อสารของพิธีกรรมการเสี่ยงเซียมซี

อย่างไรก็ดี แม้ในอดีตจะมีการศึกษาและงานวิจัยเกี่ยวกับเซียมซีมาแล้ว แต่ก็เป็นการศึกษาถึงเนื้อหาในใบเซียมซีซึ่งวิเคราะห์โดยใช้เกณฑ์ทางด้านภาษาศาสตร์และคติชนวิทยา²³ กล่าวคือ การวิเคราะห์ทางด้านภาษาศาสตร์นั้นให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์เนื้อหาในใบเซียมซี โดยเน้นการทำหน้าที่ของเซียมซีที่มีการปรับตัวและยังคงมีบทบาทมาจนปัจจุบัน หากแต่ไม่ได้กล่าวถึงผู้ทำการสื่อสารหรือผู้เสี่ยงเซียมซี ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในแง่ของการเป็นผู้ปฏิบัติและสืบทอด

²² นิธิ เอียวศรีวงศ์, *ลัทธิพิธีเสด็จพ่อ ร.5*, น. 12-13.

²³ จินตนา ธันวานิวัฒน์, *ภาษาเซียมซี Chieam-See: the Poem of Prophecy*, น. 126 และ ชาศริต อนันทรากัน, *วรรณกรรมใบเซียมซี*, น. 38.

การเลี้ยงเซียมซีสืบมา ส่วนการวิเคราะห์ทางด้านคติชนวิทยานั้นให้ความสำคัญกับใบเซียมซีเช่นเดียวกันและยังให้ความสำคัญกับสถานที่ที่เลี้ยงเซียมซีด้วย โดยนำทั้ง 2 ส่วนมาวิเคราะห์ร่วมกัน มีการเก็บข้อมูลในส่วนของผู้เลี้ยงเซียมซี แต่จัดเก็บข้อมูลเป็นร้อยละและนำจำนวนตัวเลขที่ได้มาเรียงลำดับความนิยม ซึ่งให้ภาพกว้าง ๆ ของกลุ่มผู้เลี้ยงและจุดประสงค์ของการเลี้ยง โดยไม่ได้พิจารณาและวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้นในบริบทของการเลี้ยงเซียมซีจริง ๆ นอกจากนี้แม้งานวิจัยเกี่ยวกับพิธีกรรมกับการสื่อสารทางสังคมจะมีผู้วิจัยมาบ้างแล้วนั้น แต่ก็เป็นการศึกษาที่ได้ข้อมูลจากเอกสารเพียงอย่างเดียว ยังขาดการทำงานภาคสนามซึ่งจะช่วยให้ได้สัมผัสกับรายละเอียดด้านอื่น ทำให้ได้เพียงข้อมูลในขั้นต้น ด้วยเหตุนี้ การสื่อสารในพิธีกรรมการเลี้ยงเซียมซีจึงยังไม่มีผู้ใดศึกษามาก่อนและการศึกษานี้จะช่วยเติมเต็มในส่วนของการสื่อสารในพิธีกรรมการเลี้ยงเซียมซีของคนแต่ละกลุ่ม ทั้งยังช่วยเพิ่มชิ้นงานการศึกษาด้านการสื่อสารกับพิธีกรรมที่น่าจะบุกเบิกพรมแดนได้อีกกว้างขวางในอนาคต

ปัญหานำวิจัย

1. ผู้คนที่มีความรู้พื้นฐานมาจากกลุ่มสังคมที่แตกต่างกัน สื่อสารความหมายในพิธีกรรมการเลี้ยงเซียมซีเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และทำไมจึงเป็นเช่นนั้น
2. พิธีกรรมการเลี้ยงเซียมซีมีบทบาทหน้าที่ต่อกลุ่มคนในสังคมอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงการสื่อสารความหมายว่าด้วยความคับข้องใจของผู้คนในยุคนี้ผ่านใบเซียมซี
2. เพื่อศึกษาถึงกระบวนการการสื่อสารของคนที่อยู่ต่างกลุ่มสังคมกันในพิธีกรรมการเลี้ยงเซียมซี
3. เพื่อศึกษาถึงบทบาทหน้าที่ของการสื่อสารผ่านพิธีกรรมการเลี้ยงเซียมซีที่มีต่อกลุ่มคนในสังคม

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงรูปแบบความแตกต่างในการเสียงเชื่อมซีของผู้เสียงแต่ละกลุ่มในสังคม โดยศึกษาเฉพาะผู้มาเสียงเชื่อมซีในวัดมิ่งกรมลาวาสในเขตกรุงเทพมหานคร เนื่องจากพิธีกรรมการเสียงเชื่อมซีเป็นรอยต่อจากจีนสู่ไทย ผู้วิจัยจึงเลือกศาลเจ้าเป็นพื้นที่ในการศึกษา ส่วนวัดมิ่งกรมลาวาสนั้นก็ถือเป็นศูนย์กลางของเยาวราช เป็นที่นับถือของชาวจีนหลากหลายอาชีพ รวมถึงชาวไทยบางส่วน นอกจากนี้ วัดมิ่งกรมลาวาสยังเป็นวัดจีนที่ยังคงมีนักบวช อันส่งผลให้มีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นการขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายและช่วยเสริมสร้างบุญอันยิ่งใหญ่ โดยมีการจัดพิธีกรรมดังกล่าวตลอดปี ดังนั้น จึงมีความสำคัญในฐานะเป็นศูนย์กลางพิธีกรรมด้วยอีกทางหนึ่ง

นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

ตัว คือ ไม้ไผ่เหล่านาง ๆ ซึ่งมีความสั้นยาวขึ้นกับกระบอกใส่ โดยมากมักมีความยาวเมื่อวัดจากปากกระบอกขึ้นมาประมาณ 6 เซนติเมตร มีหมายเลขกำกับที่ปลายไม้และมีจำนวนเท่ากับใบเชื่อมซีในแต่ละแห่ง

เชื่อมซี คือ กระบอกและไม้ตัว (ทำจากไม้ไผ่) ที่มีหมายเลขกำกับอยู่ตามจำนวนใบเชื่อมซี ใช้สำหรับการเสียงทาย เป็นเครื่องมือในการสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และมีบทบาทหน้าที่หลากหลายต่อสังคม นอกจากนี้เชื่อมซียังเป็นพื้นที่การสื่อสารภายในบุคคลด้วย

ใบเชื่อมซี คือ ใบบอกผลการทำนาย มีตัวเลขกำกับอยู่เช่นเดียวกับไม้ตัว มักมีรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวตั้งและแต่ละใบมีเนื้อหาคล้ายคลึงกัน เช่น กล่าวถึงเรื่องโชคลาภ สุขภาพ การงาน การเดินทาง เป็นต้น แต่แตกต่างกันในเรื่องรายละเอียด ได้แก่ ผลการทำนายที่เป็นไปในทางที่ดีหรือร้าย หรือมีทั้งดีและร้ายอยู่ในใบเดียวกัน ทำให้ผู้ที่ได้รับใบเชื่อมซีที่มีรายละเอียดที่แตกต่างกัน มีปฏิสัมพันธ์กับใบเชื่อมซีต่างกันไปด้วย

ไม้ปวย คือ ไม้ที่มีรูปร่างคล้ายตัว 2 อันประกบกัน ใช้หลังจากเสียงเชื่อมซีแล้ว เพื่อยืนยันว่าผลการเสียงทายที่ได้เป็นของผู้เสียงแล้วหรือไม่ โดยมากมักจะโยนไม้ปวย 3 ครั้ง โดยหากได้ ไม้อันหนึ่งคว่ำและอันหนึ่งหงาย 2 ใน 3 ครั้ง ถือว่าผลการทำนายเป็นของผู้เสียงแล้ว

การเสียงเชื่อมซี หมายถึง การประกอบพิธีกรรม ซึ่งหากมองในแง่ของการสื่อสารแล้ว จะมีสองระดับ คือ เป็นการสื่อสารกับตนเองและสื่อสารกับเทพเบื้องบน มีขอบเขตตั้งแต่การจตุ

อธิษฐาน บอกปัญหา ขอคำแนะนำ รวมถึงขอพรต่อหน้ารูปเคารพ แล้วเขย่าเชี่ยมซีจนกระทั่งไม้ตัว หล่นลงมา 1 อัน เสี่ยงทายโดยใช้ไม้ปวย จนถึงการอ่านคำทำนาย

ผู้เสี่ยงเชี่ยมซี คือ ผู้ประกอบพิธีกรรม โดยขณะที่ประกอบพิธีกรรมมีการสื่อสารกับ ตนเองและสื่อสารกับเทพเบื้องบน มักเป็นเพศหญิงที่มีอายุระหว่าง 16-68 ปี และประกอบอาชีพ ค้าขาย รับราชการ อยู่ในวัยทำงาน แม่บ้านและนักเรียนนักศึกษา

พิธีกรรม หมายถึง การเปลี่ยนผ่านจากสภาวะหนึ่งสู่อีกสภาวะหนึ่งในช่วงที่เกิดภาวะ วิกฤติ (liminality) มีขั้นตอนและพื้นที่เฉพาะสำหรับประกอบพิธี โดยผูกโยงอยู่กับความศักดิ์สิทธิ์ และสิ่งที่เคารพนับถือ

การสื่อสารในพิธีกรรม หมายถึง การเสี่ยงเชี่ยมซีที่มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. ผู้เสี่ยงเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมและทำการสื่อสาร ประกอบไปด้วยคนต่างกลุ่ม ต่างวัย ต่างเพศ ต่างอาชีพและต่างฐานะ
  2. ไบบอกผลการทำนายหรือใบเชี่ยมซี
  3. สาเหตุที่เข้าไปเสี่ยงเชี่ยมซี
  4. เรื่องที่ขอ
  5. โอกาสที่เข้าไปเสี่ยงเชี่ยมซี
  6. พื้นที่ที่ทำการเสี่ยงเชี่ยมซี
  7. วัตถุซึ่งเป็นสัญลักษณ์อย่างกระบอกเชี่ยมซี ไม้ตัวและไม้ปวย รวมถึงบรรยากาศในการเสี่ยงเชี่ยมซี
  8. ขั้นตอนทั้งก่อนเสี่ยง ระหว่างเสี่ยงและหลังจากเสี่ยงเชี่ยมซีแล้ว
  9. การสร้างความหมายให้กับเชี่ยมซีจากการมีปฏิสัมพันธ์กับการเสี่ยงเชี่ยมซีและหลังจากอ่านใบทำนายผล โดยคนแต่ละกลุ่มให้ความหมายและมีการปฏิสัมพันธ์กับผลที่ได้แตกต่างกันไป
  10. ความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมกับชีวิตประจำวันของผู้เสี่ยง
- ศาลเจ้า คือ สถานที่เชี่ยมซีอ้างอิงความศักดิ์สิทธิ์ เป็นอาณาเขตของโลกศักดิ์สิทธิ์และเป็นพื้นที่ในการประกอบพิธีกรรมการเสี่ยงเชี่ยมซี โดยมีบรรยากาศที่แตกต่างจากโลกสามัญ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เนื่องจากในแวดวงวิชาการด้านการสื่อสารมีงานวิจัยและการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารในพิธีกรรมต่าง ๆ ค่อนข้างน้อย ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงช่วยสร้างมุมมองใหม่ ๆ ทั้งยังเป็นการขยายขอบเขตการศึกษาทางด้านการสื่อสารให้กว้างไกลและเพิ่มความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

2. เนื่องจากการเสี่ยงเซียมซีเป็นภาพสะท้อนโลกแห่งความจริง ว่าคนแต่ละกลุ่มในสังคมยุคนี้มีความกังวลเรื่องใด ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหันมาให้ความสนใจและร่วมมือกันแก้ไขปัญหาที่ก่อให้เกิดความไม่มั่นคงทางจิตใจ เพื่อเพิ่มความมั่นใจในการดำเนินชีวิต รวมถึงพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศให้เข้มแข็ง

3. ความคับข้องใจที่สะท้อนผ่านการเสี่ยงเซียมซี ช่วยย้ำเตือนความต้องการทางจิตใจของสังคมที่เจริญก้าวหน้าเพียงวัตถุ หากแต่สายสัมพันธ์ระหว่างบุคคลดูจะบางลง การศึกษานี้ได้แสดงให้เห็นหน้าที่สำคัญของสถาบันศาสนาและความเชื่อที่ยังคงมีบทบาทในการรักษาสมดุลและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน ทั้งยังดำรงสถานะเป็นที่พึ่งทางจิตใจ

ชำนาญกหอสมุด